

11.917



10
ВОЛОДИМИР ГЕРИНОВИЧ.

11
Львів. Бібліотека
АН УРСР

УКРАЇНА

ВІДКИ ПІШЛА ЄЇ НАЗВА, ЯК І ЧОМУ ВОНА
ПОШИРИЛА СЯ?

ЦІНА 70 СОТИКІВ.

Львів 1918.

НАКЛАДОМ АВТОРА.

З ДРУКАРНІ СТАВРОПИГІЙСЬКОГО ІНСТИТУТУ
ПІД УПРАВОЮ Ю. СИДОРАКА.

30к

ВСЯКІ ПРАВА ЗАСТЕРЕЖЕНІ.

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И ~~56881~~

~~11.917~~

Львівська з жовтня
наукова бібліотека
№ ~~6877~~ 6867



46767

В давній руській державі.

Був час, коли ми були господарями на своїй землі. Славною була наша Русь, а народ наш проживав в добробуті та щастю. Скорше, чим де инде на сусідах, вкорінилася у нас культура, розрослася та поширювати почала ся на сусіди, просвіта доходила аж до низших верств, а віра Христова зискувала раз-у-раз більше сторонників.

Голосна була наша Русь у той час в світі. Знали про неї близші і дальші сусіди, старали ся о приязнь з нами, своячили ся з нашими князями, а нераз просили о поміч. Пишали ся гордо наші міста, а найбільше столиця руських городів, золотoverхий Київ. Достатком тішили ся і села наші. Було досить для себе, було й не мало на сусіди, де не було такого достатку і продати було можна дещо, або замінити за вироби далеких народів. Старий наш літописець, зве нашу землю медом і молоком текучою...

На княжих престолах сиділи люде добрі до ради та хоробрі до розправи з ворогом. Богатою і в них була наша земля. Імена Святослава, Володимира Великого, Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха, Данила, записані золотими буквами в історії нашого

народа. Цілю їх життя було добро народа. Тож працювали над тим. Ширили просвіту, попирали торгівлю, видавали права, або обороняли край перед нападами диких народів, які густо-часто нападали на наші багаті землі.

Та, на жаль, не довго дозволила судьба жити в спокою і добробуті руському народови, пишати ся славою руській державі а гордістю пишним нашим містам.

Чому упала давна руська держава?

Сусідство степу, де мешкали дикі, воювничі народи, спричинило упадок руської держави. Одначе се їм довгий час не удавало ся. Руська держава була сильна і відбивала удар за ударом. Наші князі зводили подібні бої з дикими Печенігами і Половцями, впадали нераз аж до їх краю, та нищили се нещастє нашого народа.

Одначе ті борби коштували нас не мало крови, вони підкопали силу народа і ослабили нашу державу. А до того, в XIII. столітю являєть ся новий степовий ворог, сто раз сильнійший, чим були попередні. Се Татари. Літописці описують їх як народ дуже воювничий, кровожадний та безглядний в веденю війни. „До Татарин стане ногою, там не поросне вже трава ніколи“, —

отсі слова говорять найвиразнійше, як то мусіли вони газдувати на нашій землі.

Нарід наш співає про своє горе ось як: „Ой біда чайці небозі, що виховала дітий своїх при битій дорозі“. Велика се правда. Чайка то Русь, єї діти то наші прадіди, а битий шлях то степ, куди переходила усяка дич, яка не оралаа не сіяла, а збирала кєр-вавицю нашого мужика.

Обезсилена давними борбами а також внутрішними сварами руська держава витримала ще один великий напір татарський, але більше не могла.

А до того і сусідські відносини змінили ся для нас на гірше. Доки сильною була наша держава, доти й сусіди сиділи тихо. Але як почало одно нещастє за другим падати на руський народ, підносити почали голову так Польща як і Московщина та скубати землю за землею.

Не було ратунку для руської держави. Ще держали ся ту і там деякі землі, але не довго. Литва і Польща поділили ся давною руською державою. А коли получила ся Литва з Польщею опинили ся руські землі під польським панованєм. Опирала ся тому Русь як могла, та не було відповідної сили. А в світі лиш сила шось вартує. Від часу до часу повставала Русь на польське панованє, але сі повстаня не довели до нічого. А руська шляхта бачучи, що нема для неї

великої користи тримати з Русинами, вирекла ся майже вся давної віри, та відцурала ся від свого народу. Вона златинщила ся і спольщила ся. Лиш один селянин і убогий міщанин остав вірний руській церкві і народови. Вправді остало ще вірних нашому народови пару паньских родів, але вони були за слабі проти переваги Польщі. А нарід не мав в той час ніякого голосу. Лиш пани — шляхта були господарями в великій польській державі.

От так то знесилена сусідськими борбами, та знищена повіню Татарви руська держава стратила самостійність, а опинила ся під польським панованєм.

Як жило ся нашому народови під польським панованєм.

Тяжко стало жити нашому народови під польським панованєм. Вся власть спочивала у Польщі в руках шляхти. Польська шляхта була так сильна, що звела значіне короля на ніщо. Їй було вільно все. А коли шляхтич провинив ся, не вільно було королеви його ані увязнити, ані покарати. Понад шляхтича не було в Польщі нікого сильнішого.

Під таким то панованєм довело ся жити нашому народови, який жив дотепер інакше. З давних селяньских свобод не оста-

ло нї слїду. Шляхоцьке панованє завело таке кріпацтво, яке майже нічим не рїзнило ся від невільництва. Шляхтї потрібно було гроша на виставне житє, на яке вона собі позваляла. Отже постарала ся о даремного робітника-невільника. Мав ним стати свободний дотепер руський селянин. Ограничене свобод йшло поволи, щоб не дразнити надто свободолюбовною нашого селянина. Спершу винято селян з під королївської власти, а передано під власть шляхтича-дїдича. Опісля відобрано право на землю, через що не було вже селянських земель, лиш панські. Опісля ограничено єще особисто свободу селян. Не вільно їм було вже опускати землі, нї переходити в инше село, нї до иншого пана. Ось таке то заведено над нашим, колись то свободним селянином.

Шляхтич мав неограничене право над селянином-невільником. Він міг йому землю відобрати або і продати разом з ним кому другому. На свого підданого міг накладати всякі податки, роботи. Від тоді почала ся славнозвісна панщина. Заводжено її поступенно. Зразу змушено підданого робити чотирнайцять днів на рік, опісля два і три дні на тиждень, а пізнійше робив невільник-селянин на панських ланах весь час, так що не ставало часу приробити щось для себе. І до нікого не міг наш народ відкликати ся, пожаліти ся, пошукати права. Його найвис-

шим судією був його пан, а тому вільно було свого підданого засудити за найменшу річ хочби на смерть. І не було рекурсу. Власть короля обмежила шляхта до того степеня, що не вільно йому було втикати ся до справ пана і його підданих.

Україна і Українці.

А що мав за се наш народ? Щоб хоч, оборону перед диким народом зі сходу! Де там!

А напади диких орд татарських повтаряли ся раз-у-раз. Найбільш виставлена на сї напади була та часть руської землі, яка сусїдовала зі степом, де мешкали Татари. Сю частину названо *Україною*, а то для того, що лежала вона на краю, або на межах польської держави. Ся назва приняла ся і вскорі не називано сеї частини Руси инакше як *Україною*, а народ, який замешкував її *Українцями*. Її то довело ся перетерпіти чимало ударів, зазнати великого лихолітя. Але довело ся її сповнити та виконати великих діл, та окрити ся в той спосіб славою.

Взором і приміром стає *Україна* і хоробрі *Українці* для прочих руських земель, покровом стають для них і охороною перед наїздами диких Татар а опісля перед шляхоцко-польським панованєм.

Але заки се стало ся пережили *Українці*

таке, яке знова не пережила жадна частина
 руських земель...

Як сказано, *Україна* була тим краєм,
 який межував зі степом, де сиділи дикі Та-
 тари. Рік-річно нападали вони на *Україну*,
 рабували добро а села пускали з димом.
 Ляла ся тут водиця як кровиця...

А вже найбільші напади татарські були
 тоді, коли на степу не зародила чи змарніла
 трава, або коли прийшла пошесть на худо-
 бу. Ось тоді жити мусіла *Україна* отсі не-
 злічені орди степові. Коли таке склало ся,
 нещасна ти була вже *Україно!*...

Хмарою налягала тоді татарська дич на
 українську землю. Боронили ся як могли
 наші люди, а обстати за ними не було
 кому. Там далеко в Варшаві радив сойм,
 але про *Україну* не журился...

Ішла з димом-попелом праця-кервавиця
Українців, пропадали підчас таких наїздів
 цілі села і міста, а люде зникали десь, не-
 наче повимітав. Хто остав в живих, того за-
 бирали в полон, щоб добре продати чужин-
 цям наших молодців до тяжких робіт, а гар-
 них наших дівчат до турецьких гаремів. Не-
 ма на світі чоловіка, щоб описав се, що
 перетерпів від Татар і Турків *український*
 народ...

В піснях званих думами малює він своє
 жите-горе того часу.

Рветь ся серце, коли читаєш ті думи,

що пережив, перетерпів народ на своїй землі, а що далеко між чужими людьми у неволі...

Україна боронить себе.

Нераз то висилали *Українці* послів у Польщу з просьбою о підмогу та охорону проти Татар і Турків. Та Польща мала досить до діла дома, де вела ся безнастанна боротьба між шляхтою і королем, а до того мусіла вести війни з північним та східним сусідом. Польське правління було вдоволене, що Турки і Татари оставили його в спокою. А що вони нападали на *Україну* та нищили кєрвавицю українських селян, се їх не боліло. А давати поміч *Українцям* їм ані не сніло ся. Не на руку було їм дразнити Татар та Турків. Кожда рука до себе крива, каже народна пословиця. Таке і тут.

В тих тяжких хвилях побачили *Українці*, що як самі собі не допоможуть, то прийдесть ся їм згинути.

І почали самі собі помагати. Для оборони границь перед нападами Татар висилали своїх дітей, які хоринили майна і життя своїх батьків. В сей спосіб повстало *українське* військо, як вкоротці здобуло собі велику славу, а передовсім любов і пошану власного народа.

Сі *українські* лицарі прозвали ся козаками, себ-то людьми вільними, незалежними.

Бо й дійсно були такими. Одна Польща, що голосила свої права до *України*. Але тільки позірно. Вдійсности *Україна* була зовсім незалежна. Тут було надто небезпечно, тож не видно було ні польських урядників, ні панів-шляхтичів. А що Польща не старалася про *Україну*, то і вона не почувала ся дозлуки з нею. Тут жив наш народ вільно, не так як в Польщі. Не було тут шляхти ні шляхоцьких порядків. Не було на *Україні* ні хлопа, ні пана. Значить один другому був рівня. Не було на світі в тім часі більш свободи як на *Україні*.

Була у них військова управа. На чолі стояв гетьман, а найважливіші справи рішались на раді, на яку сходили ся всі *українські* жовніри. А кождий з них мав рівне право голосу; чи старшина чи простий, все одно. І було добре *українському* народови. Не угнітали його ні польські пани, ні московські царі.

Турків та Татар стримували його хоробрі сини, лицарі-козаки. Щож більше міг собі бажати *український* народ? Запевне, що нічого, бо нікому так добре не жило ся, як йому.

„Ой не має лучше, ой нема краще,
як у нас на *Україні*...

ось таку пісню зложив в той час наш славний *український* народ.

Про щасливе жите на *Україні* та про свободи, якими користував ся *український*

народ, як також про славне *українське* військо пішла вість далеко, де жив прибитий шляхоцьким безправєм невільник, руський народ. Люде кидали своїх панів і утікали на *Україну*. Тут вписували ся до *українського* війська, яке раз-у-раз росло силою. Вскорі було воно так сильне, що не лише відпирало напади Татар, але запускато ся далеко в татарські і турецькі землі, щоб відбити полон, пімстити ся за кривди нанесені *Україні*, або таки щоб добути слави. Через ті походи і побідні війни з Турками і Татарами зеднало собі *українське* військо світову славу.

На те, що діяло ся на *Україні*, гляділа Польща з разу через пальці. Вона не припускала, яка небезпека грозить їй зі сторони *України*. Чим раз більше земель почало від неї відпадати, поневолений народ пристав до *України*, а її слава росла та ширила ся з великою скоростю по цілій руській державі. І поширювало ся імя *України* на давний руський народ, та давну руську землю.

Турки і Татари, яким *українське* військо дало ся добре в знаки, зажадали від Польщі, під загрозою війни, щоб спинила їх напади.

Україна стає в обороні цілого руського народа

Скоро здали собі польські пани справу, яке їм нещастє грозить зі сторони *України*.

Вони знали, що коли відпадуть від Польщі тепер всі *українські* а давно ще руські землі, дійде польська держава до того, чим була передтим, до незначної держави. Ось тому помирив ся король з сусідами і зі шляхтою, щоб з найбільшою рішучістю взяти ся до *України*. Польське правління зажадало, щоб ті, котрі присгали до українського війська вернули до своїх панів, щоб винні були покарані, щоб жида могли знова вернути на аренди і т. п.

На таке не міг згодити ся *український* нарід! Не на те він проливав кров, щоб іти в давну неволю! За недовгий час пізнав як гарно жити на свободній *Україні*, а знаючи неволю знав цінити свободу. Ні! радше смерть! О повороті до давних відносин й бесіди не було. *Україна* постановила виступити в обороні своїх братів і готовила ся до неминучої війни з Польщею.

А тимчасом імя *України* несло ся далі і далі. Хто хотів так жити як *Українці*, звався їх іменем, а що весь руський народ бажав собі лиш того, що ширила ся назва *України* в руській землі дуже скоро. Як вітер по степу, або як повінь на рівнині ширила ся без перепон по недавно ще руській землі ідея а з нею і назва *України*.

Вже не малий шмат землі носив назву *України* а усі майже давні руські землі далеко на північ і захід.

Вскорі сильною стала *Україна*. Число *українського* війська росло з дня на день, та наближав ся час розправи...

Прапор свободи цілої *України* уняв гетьман Богдан Хмельницький. Він візвав увесь народ до повстання за свободу і самостійність. І став народ громадою одностайно на зазив гетьмана, який звів мною побідних битв з Польщею. А нарід спішив охоче під прапор Хмельницького і його наслідників, бо зрозумів, що в сій борбі важить ся його доля. Майже весь народ станув під стягом своїх гетьманів. Назва „*руський*“ почала затирати ся, а приймати ся почала загально назва „*український*“. Не диво: *Україна* піднесла перша прапор волі та стала в обороні закріпощених братів; тож назву її приймано на знак єдності та згідності з її стермліннями. Як дорогою кождому була свобода, так само дорогою мусіла бути й назва *України*, відки вийшов перший протест проти поневолення нашого народу.

Імя *України* поширило ся в нашім народі дуже скоро. Вже не чути було давних назв „*Русь*“, „*руський*“, лиш „*Україна*“, „*український*“.

Сї свободи, які голосив *український* нарід налякали наших сусідів. — Коли так дальше піде, то перейде ся зараза — так думали польські королі і московські царі —

і до нас, а тоді нам треба буде забирати ся. І кинули ся на *Україну*. Поділили її на дві частини договором в Андрусові 1667 р. Боронив ся *український* нарід, та годі було поклати десятикратну силу...

Роздерта на дві частини наша вітчизна не могла вже відбивати ся від наїздників сусідів: Московщини, Польщі і Туреччини та Татарви. Славні *українські* гетьмани не раз ще піднимали прапор за волю *України*. Імена Дорошенка і Мазепи золотими буквами записані в історії нашого народу. Але даремне...

Ось так утратила *Україна* самостійність державну через насиле сусідів. Одначе остала нам назва *України*, а що вона значить, знаємо. Сього учить нас наша історія. В сьім слові містить ся усе те, чим жила і віддихала *Україна*, коли ставала до борби в обороні поневоленого народу, в сьім слові — *Україна* — містять ся усі свободи і вольности, серед яких жив народ наш за часів самостійности *України*.

Ось тому нам те слово таке дороге, ось тому ми повинні бути горді на нього.

В сьім слові укрита будуччина наша, наша воля...

Встане *Україна* — каже наш поет — мученик Шевченко — і помолять ся ся волі невольничі діти.

Чому ще заховали ся старі назви „Русь“
і „руський“.

Лише в дальше положених руських землях, Галичині. Холмщині, Підлясью, Буковині та Угорщині не успіла ще цілком прийняти ся отся назва „Україна“ і „український“. А се тому, що сі землі були під самим боком польських і угорських королів, які не давали їм получить ся є визвольним рухом *України*. Ось тому не зазнали наші люди в тих землях ні добра ні свободи ні охорони і щастя, які принесла иншим частинам давної Русі, *Україна*. Ось тому і ся нова назва не прийняла ся ще в тих землях. Але приймає ся вона поволи в міру того, як ширить ся ту і там просвіта. Головнож причинюєть ся до того знає історії. Хто її добре знає, сего не треба обучати що то таке *Україна*, відки пішла ся назва, та чому ми стали свати себе *Українцями*. Те все ясне, як день а виходить з історії нашого народа.

Писано в грудни 1911. року.

Львівська державна
наукова бібліотека

№

6877 6807

Львів. Бібліотека
АН. УРСР



4-56881

0,48(1987)

6867

11.917

27p.